

ГОВОРИМО ПРО ВАЖЛИВЕ

Для багатьох батьків та педагогів не є дивиною те, що нова іграшка цікава дитині лише протягом кількох днів, адже вона знає, що дорослі невдовзі куплять нову забавку. Невже не існує іграшки, здатної викликати в дитини справжній інтерес і трепетне ставлення? Переконайтеся в її існуванні, створивши разом з дошкільниками один з різновидів народної іграшки

Олена СТАСНА,
старший викладач кафедри
дошкільної та початкової
освіти Луганського
національного університету
імені Тараса Шевченка,
канд. пед. наук

Освітня й мистецька цінність української народної іграшки

Іграшка — це невід'ємний атрибут дошкільного дитинства, без неї гра неможлива. Сучасна іграшкова індустрія пропонує дітям та їхнім батькам широкий спектр різноманітних іграшок — від найпростіших кубиків до ультрасучасних комп'ютерно-ігрових комплексів. За допомогою іграшок діти освоюють багатогранність світу, певним чином готуються до серйозного дорослого життя.

Найліпша іграшка та, що створена власноруч

Гра — це для дітей не просто розвага, це їхнє справжнє бурхливе життя, насичене подіями, сповнене хвилювань та яскравих емоцій. Саме тому **в дорослих часто виникають запитання:** «Яку іграшку подарувати дитині? Яка іграшка найліпша?». Відповідь на ці запитання надав український дитячий поет Анатолій Костецький у своєму вірші «Найкраща іграшка».

Сучасну іграшку зробити власноруч досить складно. Саме тому ми звертаємось до надбань багатьох поколінь та щоразу повертаємось до народної іграшки, створення якої відкриває необмежений простір для розвитку дитини. Справді, виготовляючи іграшку власноруч, **діти відчують задоволення від створення прекрасного**, а їхній інтерес до гри з такою незвичайною іграшкою надзвичайно високий.

Ознайомлення дітей із традиціями створення різновидів народної іграшки

Народна іграшка є специфічним витвором. Вона **акумулює в собі споконвічні традиції народу**, його духовні цінності, історичну пам'ять. До того ж вона має неабияку мистецьку цінність. Залучення дітей до створення народної іграшки сприяє пробудженню в них фантазії, креативного мислення та вихованню естетичного смаку. Тож у дошкільному віці варто ознайомлювати дітей з основними видами народної іграшки, її історією, традиціями, пов'язаними з її виготовленням. А створюючи з дітьми народні іграшки власноруч, слід **віддавати перевагу екологічно чистим природним матеріалам**.

Ключові слова:
українська народна іграшка;
історія народної іграшки;
виготовлення народної іграшки;
керамічна іграшка; дерев'яна
іграшка; лялька-мотанка;
сирна іграшка

Керамічна іграшка

Однією з найпоширеніших українських іграшок є керамічна. Українська дитяча керамічна іграшка у своєму історичному зрізі напрочуд розмаїта, образно багата, позначена добрим гумором, сповнена оптимізму. Глиняні забавки майже в усіх гончарських селах виготовляли переважно жінки й діти гончарів, відтак продавали свої вироби на ярмарку. У кожному регіоні існували своєрідні традиції, як у ліпленні форми іграшок, так і в їх розписі.

Найкраща іграшка

— Не вгадять тобі нізачо,
котра з іграшок найкраща!
— Знаю! Трактор заводний!
— Зовсім ні.
— Електрична залізниця!
— Помилівся.
— Ну, тоді це — пароплав!
— Не вгадав.
— Зрозуміло: це — літак!
— Знов не так.
— Добре, відповідь я дам:
Та, яку зробив ти сам!

Анатолій Костецький

Найулюбленішою забавкою хлопців були **свищики**. Різноманітність цього гончарного виробу вражає. Свищики виліплювали у вигляді птахів (жайворонок, півник, курочка, качечка, соловей), тварин (коник, баранчик, котик, бичок та ін.), у вигляді грибочків, будівель тощо.

Дівчатка чекали, що з ярмарку батьки привезуть їм **«монетки»**. «Монетка» як модель ужиткового посуду повторює особливості його форми та оздоблення. Та на відміну від справжнього посуду, «монетки» мініатюрні за розмірами, через що на ярмарку вони коштували одну копійку, тобто — одну монетку. Звідси й походить назва цієї групи іграшок. До виготовлення «монетки» гончарі зазвичай ставилися не менш скрупульозно, ніж до ліплення традиційного ужиткового посуду. Для найменших

дітей виготовляли **торохтушки, або хихички**, — іграшки різноманітних форм, які під час коливання створюють шум, торохтять.

Надзвичайно цікавими для дітей іграшками є скульптури малих форм у вигляді фігурок тварин, птахів, вершників, баринь, кумів тощо. Невеликі композиції з таких фігурок зазвичай були сюжетними та значно урізноманітнювали дитячі ігри.

Дерев'яна іграшка

Дерево — матеріал, з якого досить часто майстрували іграшки в сільських умовах. Використовували деревину різних порід, однак перевагу віддавали м'яким — сосні, липі, осиці, тополі, ліщині. Із твердих порід застосовували бук, явір, клен, дуб, горіх, рідко грушу. Окрім цього, майстри для виготовлення іграшок застосовували кору сосни й дуба.

Більшість доступних нині іграшок з дерева належать до так званих **акустично-механічних та рухливо-механічних** іграшок. Це деркачі, фуркала, калатала, дерчаки, вітрячки, пташки на коліщатках з рухливими крильцями, візки, каруселі, коники на коліщатках тощо.

Із дерева виготовляли також дитячі меблі, посуд, тачечки, грабельки, музичні інструменти, пташок-свищиків, декорованих різьбленим орнаментом у вигляді півників, коників тощо. І досі побутує традиційна дерев'яна рухливо-механічна іграшка «Коваль і Ведмідь». Ці іграшки збереглися здебільшого в музеях та приватних колекціях, однак їх і нині виготовляють окремі майстри. Іграшка з дерева — тепла, легка, зручна у грі — обов'язково має супроводжувати сучасне дитинство.

Іграшка-мотанка

Українські діти здавна гралися також іграшками, зробленими з клаптиків тканини. Їх виготовляли для дітей мами й бабусі. Найвідомішою з-поміж цих іграшок є **лялька-мотанка**. Вона може бути

як маленькою, так і великою за розміром. Обличчя як такого у ляльки немає, воно досить символічне. Часто замість рис обличчя нашивали нитками хрест, вважаючи таку ляльку **оберегом родини**. Символічним є те, що ляльку-мотанку не шили, а виготовляли лише за допомогою ниток, стрічок шляхом змотування.

Для хлопчиків також виготовляли ляльки-мотанки — у вигляді козачків. Використання в грі таких ляльок прищеплювало дітям знання про їх соціальну роль у майбутньому, виховувало мужність та впевненість.

Поряд з ляльками-мотанками для дітей виготовляли інші іграшки з тканини й ниток у вигляді звірів чи птахів. Така м'яка іграшка забавляла дитину, коли

батьки залишали її наодинці на деякий час. Коли малюку ставало самотньо або страшно, він звертався до своєї іграшки як до друга, розмовляв та грався з нею.

Особливість цього виду іграшок полягає в тому, що за технікою виготовлення вони досить прості. Ознайомившись із основними етапами роботи, діти самостійно виготовляють різноманітні іграшки-мотанки та залюбки грають ними.

Сирна іграшка

Певно, найбільш незвичайною народною іграшкою є сирна, яку виготовляли лише в Карпатському регіоні. **Матеріалом для виготовлення** такої іграшки є овечий сир. Йому давали трохи вистоятись, прокиснути. Після цього розварювали у жентиці, від чого сир ставав м'яким та пластичним, наче віск. Майстриня виліплювала фігурку із сиру, а потім клала виріб у розтоплене вершкове масло — він ставав жовтим і гладеньким. Після цього фігурку розмальовували, використовуючи традиційні символи, — «хрестики», «косички», «підківки», «крапки», «рисочки».

Окрім вищеназваних матеріалів, для виготовлення іграшок **використовували інші екологічно чисті природні матеріали**: соломку, траву, сіно, реп'яхи, рогіз, листя качанів кукурудзи, тирсу, вербову кору, льон, різноманітні квіти, овочі, фрукти тощо. Здебільшого діти виготовляли іграшки самостійно — для себе або молодших братів і сестер. Сучасні діти ставляться до виготовлення іграшок з природного матеріалу з не меншою цікавістю. **Головне — не обмежувати дитячу творчість.**

Народна іграшка своєю простотою й досконалістю, витонченістю форм, різноманітністю використаних природних матеріалів, образністю й естетичною довершеністю збагачує духовний світ дитини, пробуджує відчуття рідного коріння. Народна іграшка дає дитині те, чого не може дати сучасна. А існуючи поруч, вони доповнюють одна одну.